

להבות אש קודש

מתורתם של קדושי ושרידי השואה

פרשת האזינו

חיי תורה הם הקריאה בשם ה'¹

כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא הָבוּ גִדְל לְאַלְקֵינוּ לְאַלְקֵינוּ (דברים ל"ב ג')

מעשה ברבי שמעון בן שטח שלקח חמור אחד מישמעאלי אחד הלכו תלמידיו ומצאו בו אבן אחת טובה תלויה לו בצוארו אמרו לו רבי (משלי י כ"ב) ברכת ה' היא תעשיר, אמר להם רבי שמעון בן שטח, חמור לקחתי אבן טובה לא לקחתי, הלך והחזירה לאותו ישמעאלי וקרא עליו אותו ישמעאל ברוך ה' אלהי שמעון בן שטח (דברים רבה ג' פרשת עקב)

בספר דיבובי חן לרב דב לאבלאוויטש² זצ"ל מביא דברי חז"ל אלו מבארם בפרשתנו וזלה"ק:

הרי שע"י התנהגותו של שמעון בן שטח נתגדל שמו של הקב"ה, שהרי אמר אותו ישמעאלי, כמה גדול במדות צריך להיות אלקי של שמעון בן שטח אם האמונה בו תפעול אצל שמעון בן שטח שיחיה הוא כל כך גדול ומנושא בענין מדות. ומה שעשה שמעון בן שטח, חיוב הוא גם לנו לכולנו לעשותו! כמו שאנו אומרים ומתפללים על זה בברכת המזון: 'הרחמן הוא ישתבח לדור דורים ויתפאר בנו לנצח נצחים ויתחדר בנו לעד ולעולמי עולמים'. דהיינו שאנו מבקשים מה' יתברך שייסע אותנו להיות כל כך בקדושה ובטהרה, ולהתנשאות כל כך במדות שהתנהגותנו תסבב, שגם אחרים יגדלו ויתרוממו את ה' וישמרו את מצוותיו בזירות ובזריות.

והנה כבר פירש הכתב והקבלה, שתורתנו נקראת גם שם ה' מפני שהלא תורתנו הקדושה כל דבריהם צרופי שמותיו של הקב"ה. ממילא על יסוד כל זה אפשר לפרש שאמר אדון הנביאים ע"ה לבני ישראל דעו, כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא הָבוּ גִדְל לְאַלְקֵינוּ! דעו כי רק ההתעסקות בתורת ה', אשר אני מלמד אתכם, תוכל לפעול אצלכם שתתנהגו אשר ע"י התנהגותכם יתעלה ויתרומם שם ה', ומהתנהגותם יסתובב, שם אחרים יחשבו

¹ הכנת הגליון והלמוד בו לקיים מצות בוראי יתברך. לעילוי נשמות הורי היקרים אודים מוצלים מאש אבי מורי ר' מנחם אהרן ב"ר טוביה ז"ל, אמי חוה בת יהודה ז"ל. חותני הרב מנחם ב"ר יצחק (חבה) ז"ל אשתו זחבה בת אליהו ז"ל, בנם משה יצחק. פייגא סזקה בת ר' יעקב זאב ז"ל היא ובעלה הרב יחזקאל ב"ר אפרים שמואל (ריבל) אודים מוצלים מאש נפטר ללא זש"ק. הרב חיים קלמן ב"ר נתן נטע שלג זצ"ל נפטר ללא זש"ק.

לרמאות יעקב בן גלדיס כותן, נחשון יעקב בן ידידה אירית, בתושח"י.
לעילוי נשמות הקדוש לוי יצחק ב"ר שלמה (פש) הי"ד, שלום דוד הלוי ב"ר צבי (גרנט), הרב משה חיים בן הרב פישל זצ"ל (דימנטמן)
² הרב דב לאבלאוויטש זצ"ל שימש כראש ישיבה בהונגריה בעיירה קישקורוש, לא זכה לזש"ק כפי שכתב בהקדמת ספרו: ...ומה גם שה' יתברך בחכמתו הבלתי מוגבלת מנע ממני פרי בטן, ותלמידי ששמחתי בהם ואהבתי אותם וקרבתני אותם באהבה ובחיבה, הם הם בני אשר גדלתם וטפחתם... נפטר בתרצ"ז סמוך לשואה.

אבי מורי ז"ל למד בישיבתו, כשסיים לימודיו שם נתן לאבי את ספרו וכתב לו הקדשה. ברבות העתים שפרצה מלחמת העולם השנייה, אבי לא חזר לביתו, הוריו נספו בשואה, הוא השתחרר ממחנה ההשמדה דכאו בגרמניה, עלה לארץ ישראל והקים משפחתו. בעת תקופת מגוריו בחיפה (תשכ"ז-תשמ"ה) מצא בבית כנסת ספרדי בשכונתו הקטנה עותק מקורי של הספר. בהתרגשות גדולה ביקש מהגבאי שיתן לו את הספר ובתמורה נתן לבית הכנסת ספרים אחרים, אבי חיבב מאוד את הספר ולמד בו רבות. כיום הספר נמצא באוצר הספרים שחנני ה' יתברך, וממנו נערכו הדברים.

הסיבה לשם מיוחד זה כתב המחבר זצ"ל בהקדמתו: בראשונה מפני שבמילת 'דיבובי' ימצאו ראשי תיבות דוב בן ירמיה וכן יענטל, אשר דוב הוא שמי, וירמיה הוא שמו של אבי המנוח, שהיה איש תם וישר... (סיבה נוספת) מפני שתפילתי לאל מרומים שימצאו דברי חן, ויועילו לחזק יראת שמים בלב הקוראים בו, וימצאו מחמתו גם הם חן בעיני אלקים ואנשים, כמאמר חז"ל במסכת סוכה (נ"ג) כל מי שיש לו חן בידוע שהוא ירא שמים.

להם, להיות חיי (יהודית) [יהדות], אשר יעמדו על המדרגה הנצרכת בלי חסרון ובלי מגרעת. עכ"ל הרב דב לאבלוויטש זצ"ל ברבובי חן.

תוכחה מקדוש ללמוד שירת האזינו

וְעָתָה בָּתְבוּ לָכֶם אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלִמְדָה אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שִׁמְחָה בָּפִיהֶם (דברים ל"א י"ט)

בנהרי א"ש לרב אברהם שמעון הלוי הורוויץ³ זצוק"ל הי"ד משגיח בישיבת חכמי לובלין, בחלק ליקוטי דיבורים (אות פ"א) כתב:

היה מזהיר על לימוד שירת האזינו. הלא כתוב מפורש (דברים ל"א י"ט, פרשת וילך) וְעָתָה בָּתְבוּ לָכֶם אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלִמְדָה אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שִׁמְחָה בָּפִיהֶם שיהיו דברי השירה הזאת נזכרים ברורים ושכיחים בפיהם של ישראל. אם היו בני ישראל את דברי השירה הזאת שיש בה כל מהלך עוה"ז ועולם העתיד ותחיית המתים, לא היה מקום לזוהמות וגשמויות העוה"ז להכנס ללב, והיה כופל, נא תלמדו 'האזינו' עם פירושם של דברי חז"ל ובעלי רוח הקודש, תזמרו את השירה הזאת בנעימות, שכן יש להבדיל לכל אומה מאומות העולם 'שיר לאומי' ולנו עם קדוש אשר בחר בם ה' מכל העמים ניתן לנו שירת האזינו, וע"י זה יאמינו באמונה וגם יבינו את ההנהגה שמנהיג ה' יתברך בעולם להביא לתקון השלם, שזאת בהכרח שתהיה ע"י כנסת ישראל דוקא, בדברי השירה הזאת יש הכל בה, מן מתן תורה עד תחיית המתים, כל העובר עלינו בכל הזמנים כך אמרו, חז"ל בספרי גדולה שירה זו שיש בה עכשיו ויש בה לשעבר ויש בה לעה"ז ויש בה לעולם הבא. ע"כ מנהגיה א"ש לרב אברהם שמעון הלוי זצ"ל הי"ד.

³ הרב אברהם שמעון הלוי הורוויץ זצוק"ל הי"ד (מכונה 'ר' שמעון' / 'שמעוני' / 'זליחובער') תרל"ו-תש"ג. צדיק גאון קדוש, דמות פלאית עלאית מיוחדת במינה. 'התהלך בעולמו על פני האדמה החומרית כמרחף גרידא, נוגע ואינו נוגע, הצטייר בעיני כל רואיו כדמות קדושה מעולם המלאכים'. (מהספר מריצי תורה מעולם החסידות ח"ו, עיקרי הדברים להלן משם מקורם). בהיותו בן שש כבר היה בקי בש"ס משניות, לאחר שלמד כל הכ"ד ספרים. וכן בספר נהרי א"ש (ליקוטי דיבורים אות ע"ט) שממנו הובאו הדברים לעיל כתבו בשמו: היה מעורר מאוד פעם אחר פעם על למוד תושב"כ ודברי כל נביאי אמת וצדק עד מלאכי האחרון... דברי הנביאים הקדושים הנאמרים מפי ה' לעמו ישראל המביאים קדושת התורה בנפשות ישראל לנצח... לימד בכמה מקומות כאשר שיא פריחתו והשפעתו היו בישיבת יח"ל (ישיבת חכמי לובלין) בראשותו של מחולל הידף היומ"י רבי מאיר שפירא זצ"ל. מהענקים שיצאו מכור היתוך קודש זה, היה הרב שמואל וואזנר זצ"ל. בספר אבי ההוראה שיצא לזכרו מתאר את קשרו העמוק לרב שמעוני (עמ' קמ"ב-קנ"ד). ומאידך גיסא הערכת הרב לתלמידו שהתבטאה במכתב שנתן בידו ובו כתב בין דבריו: אשרי הקהל ישורון אשר ישימוהו עליהם לרב לדון ולהורות...

בקיאותו וידיעתו בכל מכמני התורה היו מבהילים ממש, נגלה ונסתר בזה"ק ובכתבי האר"י, בנוסף להתעמקותו בספרי המהר"ל, אליהם הפנה את תלמידיו ובהנהיג את הני"ל (לקוטי דיבורים אות קל"ג) הביאו עפ"י דבריו: ספרים הקדושים של רבינו נשיא ישראל אור עולם המהר"ל מפרגא זיע"א הזהיר ללמוד כמה פעמים, הם יסודי האמונה והקדושה לנפש מ ישראל. עוד הוסיף אין יודע את המעשה המיוחס לו של הגולם שזה ודאי דבר נורא וגדול מאוד, אבל לחבר ספר גבורות ה' [עוסק בענייני יציאת מצרים ויסודות האמונה בן] זה דבר עוד יותר גדול!... וממענינות החסידות שאב מלוא חפניים, בשנותיו הצעירות למד בבית המדרש של קוזניץ. שאלה מעניינות שאלו אחד מתלמידיו: מה הסיבה שבספרי הגאון חיד"א זיע"א יש בהם כח משיכה לקרוא בהם ואפילו ב"שם הגדולים", ואפילו לחזור ולשנות?

תשובתו היתה, ששמע מאביו עפ"י הנועם אלימלך יזה לעומת זה עשה האלקים – רשע אחד ישב בברלין וכתב ספרים, שכל מי שלומד בהם אביו לנפשו. לעומת זה יושב איש קדוש בליוורנו [החיד"א] וכותב ספרים, שכל מי שלומד בספריו לא יצא מן העולם בלא הרהור תשובה'. (ליקוטי דיבורים קל"ב).

עוד הובא שם (אות ע"ו) שאמר על עצמו שהוא מתפלל עבור התלמידים שמן השמים יעזור להם להכנס להקדושה העליונה ולעבודת ה' באמת לאמיתו. ומאריך לבאר עפ"י שירת הים את המכשולות שעלולים לעכב העליה בהר ה' המקודש בעבודתו יתברך, ותפלתו להצלת תלמידיו מהם והסיום: מקדש ה' כוננו ידיך – המקדש הגדול בלב האדם שיבנה בשתי ידיו כוחות הימין והשמאל, כוננו ידיך ויהיה ה' ימלך לעולם ועד.

בשנים האחרונות לחייו התגורר בקראקא עד ללקיחתו להשמדה. כשניסו ברגעים האחרונים למנוע עליותו לרכבת, שאלם רבי שמעונילה האם יצטרכו לשלוח משהו אחר במקומו להשלמת ה'מספר'! וכשלא נענה, הבין שאכן כך יהיה, סירב ועלה לרכבת שלקחתו למקום ההשמדה. הוא ומשפחתו נספו הי"ד.

הספר ממנו נערכו הדברים בגליון וחלק נכבד מתולדותיו, הוא נהרי א"ש שהינו ליקוט משרידי תורתו עפ"י מכתבים ששלח לתלמידיו הרב יעקב מוסקוביץ זצ"ל, וכן בן דודו הרב אברהם מרדכי הורוויץ זצ"ל שעלה לירושלים. בספר מדור מאמרים, מכתבים וליקוטי דיבורים' ומעט זכרונות ועדויות מתלמידים. הספר יצא לאור בארה"ב לראשונה בתשנ"ג, ומחדורה זו ממנה נערכו הדברים היא החמישית, בתשע"ה.

⁴ מן העניין להוסיף כי שנים רבות אח"כ ובמקום אחר בירושלים עיה"ק תובב"א, כתב צדיק גדול, חוברת שלימה בענין שירת האזינו וענתה השירה הזאת הלא הוא הרב לוי סעדיה נחמני זצ"ל שנפטר בתשע"ה.

עבודת ה' ביחידות ובהסתתר

כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלקינו (ל"ב ג')

בספר אשל חיים לרב חיים אפרים באלאיטי⁵ זצ"ל הי"ד כותב בפרשתנו וזלה"ק:

ו"ל [יש לפרש] עפ"י מה שכתב בספר ייטב פנים לפרש מאמר קודש ואברהם זקן בא בימים וה' ברכ את אברהם בכל, עפ"י מה שכתב בספר נועם מגדים ה' בדרך ינחנו ואין עמו אל נבר. כי כתיב לא יהיה לך אלקים אחרים על פני, הכוונה להשמר ולהזהר מפניות ומחשבות זרות כשאתה עומד בתורה ובתפלה לפני, וכתיב עין לא ראתה וכו', כי כשהאדם הוא מתבודד בינו ובין קונו הדבר קל להנצל מפניות כי אין אדם רואהו, אבל לפעמים שמוכרח לעבוד עבודתו בתוך קהל ועדה אז יקשה בעיניו להנצל מזה, אבל הבא להטהר מסייעין אותו שידמה בעיניו כאילו הוא באחד ואין איש עמו, וזה שנאמר עין לא ראתה אלקים זולתך וכו', ובחינה זו יעשה ה' יתברך לצדיק המחכה לו כאילו עין בעין לא ראתה אותו כי אם אלקים זולתך. וזה שנאמר ה' בדרך ינחנו, שיהיה תמיד בהתבודדות גם בהיותו ברכים, ע"כ ואין עמו אל נבר, דהיינו פניות שלא לשמה, עכ"ד [ייטב פנים]... ולדעתי בזה התפאר עצמו המשורר הקדוש אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה (תהלים קי"א א') רוצה לומר אף בתוך קהל ועדה עבד עבודתו בכל לבב בלתי מחשבות זרות שאינן רצויות, ועפ"י זה ית"ל [יתישבו לנו] גם מקרא קודש הנ"ל כי שם ה' אקרא רוצה לומר כשיעבוד עבודתו ברכים, הבו גדל לאלקינו ממחשבות בלתי רצויות וכהנ"ל.

דרך תהפוכות – שני הפכים בנושא אחד

זכור ימות עולם בינו שנות דר ודר שאל אביך ויגדך זקנך ויאמרו לך (דברים ל"ב ז')

הרב יחזקיהו פיש⁶ זצ"ל הי"ד בספר שהוציאו עפ"י כתביו לב יחזקיהו כתב בפרשתנו וזלה"ק:

⁵ רב אפרים חיים באלאיטי היה חותנו של הרב ישראל וועלץ (בעהמ"ח שו"ת דברי ישראל ג"ח) זצ"ל מגדולי רבני הונגריה בתקופה לפני השואה (הוא בחסד ה' יתברך הגלויים, שרד את השואה ועלה לארץ ישראל, התגורר בירושלים נפטר בתשל"ד). אביו נפטר בשנות ילדותו. בהיותו כבן שבע עשרה נפל למשכב ממנו כמעט ולא קם, בתקופה זו הוסיפו לשמו את השם 'חיים'. למד אצל הרב שמחה בונם סופר בעהמ"ח שבט סופר (נכדו של החת"ס סופר זיע"א). גם לאחר שזכה והקים משפחה, עברה עליו כוס התרעלה וילד קטן שלו נפטר. שימש ברבנות במשך כחמישים שנה, בעיירה קטנה בהונגריה בשם 'טאראלניה' (לאחר מלחמת העולם הראשונה סופחה לצ'כסלובקיה).

בשנת תרפ"ה הדפיס את ספרו חמודי אפרים דברי אגדה ודרשות, ובסופו קונטרס חיים שאל, שאלות בהלכה. בשנת תרצ"ה הוציא ספר חיים שאל, שבשעריו נכתב ג"כ חמודי אפרים. בחודש סיון נשלחו כאלף תושבי העיירה ובתוכם הרב לכבשני אושוץ הי"ד. כאמור חתנו הרב ישראל וועלץ זצ"ל המשיך את השושלת בארץ ישראל.

בשנת תשע"ח הוציאו נינו הרב צבי יהודה וולנר שליט"א בעריכה חדשה את כל כתביו בשני כרכים אשל חיים וחמודי אפרים בהוצאת אוצר הפוסקים ירושלים.

⁶ הרב יחזקיהו פיש (י"א בניסן תרמ"ה-כ"ח אייר תש"ד). נולד לאביו הרב אהרן פיש זצ"ל אב"ד האדאס (הונגריה) בעהמ"ח קדושת אהרן עה"ת בדרך הסוד (נדפס לראשונה לפני השואה ובמהדורה חדשה ע"י מכון אהבת שלום ירושלים תש"ע) וכן שו"ת פרח מטה אהרן (נדפס מכת"י ע"י מכון אהבת שלום ירושלים תשנ"ו). נקרא יחזקיהו עפ"י הוראת רבו הרב אליעזר צבי הדמשק אליעזר (פירוש לזה"ק) מקומרטא. בשנות נעוריו למד בשיבת הרב יהודה גרינוולד בעהמ"ח זכרון יהודה. בשנת תרס"ו נשא לאשה את מרת רחל פערל וולדמן בתו של רבי ישראל שמעון, שהיה מקושר בשלשלת משפחתית לבני יששכר, ולעטרת צבי מזידיטשוב. לאחר כמה שנים שלא נולדו להם ילדים הוסיפו אות ה"א לשמה בהוראת אביו בבחינת ה"א לכם זרע (בראשית מ"ז כ"ג), ונקראה רחל'ה ואז נולדו להם שתי בנות, לאחר כמה שנים נולד להם בן, צבי אביגדור ולאחריו עוד ארבעה בנים האחד (יעקב) נפטר בשנות ילדותו. בתקופה הראשונה ישב בביתו בעיר הולדתו ולמד שיעור בגמרא עם תלמידים בכל יום כמה שעות, לאחר הלימוד התפלל מנחה כשהוא חבוס בתפלין דר"ת, ודאג לתלמידיו במסירות. באותן שנים סירב לקבל על עצמו עול הרבנות, רק הסכים להתפלל בבית המדרש של הבעלי בתים עד שהפסיק זאת. כחצי שנה לפני פטירת אביו הרב אהרן, פקד עליו הרב יעקב משה מקאמרנא שיתחיל לומר ד"ת ברבים בסעודה שלישית, היה זה באלול תרפ"ו. בעש"ק פרשת ויגש ו' בטבת תרפ"ח, בעת שירד אביו לטבול לכבוד שבי"ק שבק חיים לכל חי. אותה שבת עדיין לא באה השמועה אליו על פטירת אביו, רק במוצאי"ק בשרוהו. אז קיבל על עצמו הנהגת הקהילה (לאחר שבאותה שבת שצויינה לעיל באלול, הסמיכהו רבו מקאמרנא, ולא הארכתי כאן בתיאור המעשה). מידי שנה בזאת חנוכה שחל ימים ספורים לפני היארצייט של אביו ערך סיום ש"ס לעילוי נשמתו עם סעודת 'זאת חנוכה'.

היה מצטיין בעבודת התפלה שהיו ב'קול אדיר וחזק כשאת הארץ ובהשתפכות הנפש כבן המתחטא לפני אביו באחת מפתקאותיו כתב וזלה"ק: הנה אני מאמין באמונה שלימה שאותיות התורה והתפלה מקשרים את ישראל לאבינו שבשמים, ואם האדם מקשר את עצמו להאור אין סוף המאיר בתוך האותיות, זהו המתקת הדינים ופועל יותר מכל הסיגופים, כידוע שאמר זאת הבעש"ט הקדוש זי"ע להיתולדות [רב יעקב יוסף מפולנאה היתולדות יעקב יוסף]. משולב עם זאת הכנעותו ושפלותו לפני ה' יתברך, והכרתו כי ה' יתברך הוא המנהיג הכל.

השואה שחלה ב"יז באלול תרצ"ט עש"ק 'כי תבוא' הגיע למעשה להונגריה רק לקראת סיומה של אותה תקופת אימים באביב תש"ד. באחרון של פסח (יום שמיני בחו"ל) ערך בפעם האחרונה את שולחנו הטוהר, ובליל מוצאי יום טוב הטמין עם בנו ה'פרי

דר ודר חסרין וא"ו. ונ"ל ע"ד לקוטי תורה [להאר"י ז"ל] על הפסוק (הושע י"ב א') **סבבני בכחש אפרים** ובמרמה בית ישראל ויהודה עד רד עם אל ועם קדושים נאמן.

ע"ד ר"ד, חסרין. והפירוש בזה ידוע, עיי"ש⁷. והיינו ד' דאח"ד ור' דאל אח"ר רברבין, כדי שלא למעות. והעיקר הוא העוקץ והיינו הנקודה היהודית, אשר תיכף כשיעבור על הנקודה הזו, וסרתם, אז תיכף ועבדתם, כידוע מהבעש"ט זיע"א.

והנה בכל ענין יש שנים הפכים בנושא אחד, כמו **ויגבה לבו בדרכי ה'** (דברי הימים-ב י"ז ו') ובאמת גיאות פוסל בכ"ש [כל שהוא], וכן שמחה ועצב. וכן צריך להיות בשמחה בעבודתו באשר הוא שם, כידוע מאגרת הרה"ק הרב **רבי מנדל מויטבסק** להיונגעלייט [אברכים], שאם אינו מסתפק במה שיש לו, אז דוחין אותו לחוץ, וזהו הגורם למחשבות זרות, ולאידך באמת צריך לומר בכל עת 'מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי' (תנא דבי אליהו רבא כ"ה) כי אם יהיה צופרידין מיט זיך [מרוצה מעצמו] אז לא יעלה במדרגות יותר ממה שהוא, ואדרבה ח"ו. וכאשר נתבונן כל עבודת ה' היא שני הפכים בנושא אחד, והעיקר והשינוי בין זה לזה הוא העוקץ, אשר זהו החילוק בין הר' [רי"ש] לבין הד' [דל"ת].

וזהו **זכור ימות עולם**, אשר מעולם ועד עולם זאת היתה עבודתנו **בינו שנות דר ודר**, פירוש בכל עת צריך להתבונן שנית בהשינוי שיש בין ד' לר', ולזה בא **דר ודר חסר וא"ו**, ולבוא מזה א"א [אי אפשר] רק ע"י לימוד אצל הוריו ומוריו, וזהו **שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך**, היינו צדיקי הדור האמיתיים. עכ"ל הרב יחזקיהו פיש זצ"ל הי"ד.

הגליון נערך בחסד ה' יתברך ובטובו ע"י יהודה יעקב ברקאי תל ציון כוכב יעקב 0526514000 Ybarkai6@gmail.com

אליעזר' כתבי יד וחפצי ירושה שהיו לו, וכך שרדו לפליטה ומצאום לאחר שובם מהגיהנם של מחנה ההשמדה, אמנם ספר תורה שהטמין לא זכו למצאו.

בכ"ה באייר גירשו אותם מהגטו לרכבת שהובילה אותם לאושוויץ, ובכ"ח באייר עלה על המוקד. בנו אליעזר, **הפרי אליעזר** היחיד שזכה להנצל מהתופת מכל משפחתו, וממנו המשיכה לבעור שלהבת המשפחה. המאמר והתולדות עפ"י הספר **לב יחזקיהו** שיצא לראשונה מכת"י ברוקלין תש"פ, עיי' נכד המחבר.

⁷ עורכי הספר הביאו דברי האר"י ממקומם ואלו דברי קדשו: דע כי ד' דאח"ד ור' שלא תשתחוה לאל אח"ר, הם אתון רברבין, והנה שבט אפרים היו מוחקים העוקץ של אחורי ד' דאח"ד ונעשה אח"ר ח"ו, וכן הר' דאח"ר הוסיפו לו עוקץ ונעשה אח"ד, לא תשתחוה לאל אח"ד. וזהו **סבבני בכחש אפרים**, שהוא שקר גמור להקיף ולעגול ד' לעשותו ר', אך בית ישראל לא רצו לשנות האותיות ממש, אלא ששמו הר' דאל אח"ר בד' דאח"ד, וד' דאח"ד בר' דאל אחר, וזהו **במרמה** שהוא מרמה ורמאות להחליף האותיות. ויהודה ע"ד **ר"ד עם אל** שהניח הר' והד' במקומם, זה באל אח"ר וזה באח"ד, **ועם קדושים** שהוא ד' דאח"ד נאמן שהניח האחדות במקומו. עכ"ל האר"י הקדוש בהושע.

ומוסיפים ומבארים העורכים: ומה שהדגיש כאן רבינו שגם תיבת ע"ד היא חסרה, כוונתו לרמוז בזה לאות ע' דתיבת שמי"ע ולאות ד' דתיבת אח"ד, שהם אתון רברבין.

⁸ תודה ויישר כח גדול לרה"ג הרב **יחזקאל שרפר** שליט"א מתל ציון, על עזרה בתרגום מאדיש.